

Valdur Mikita
raamatus "Metsik lingvistika" 2008. a.

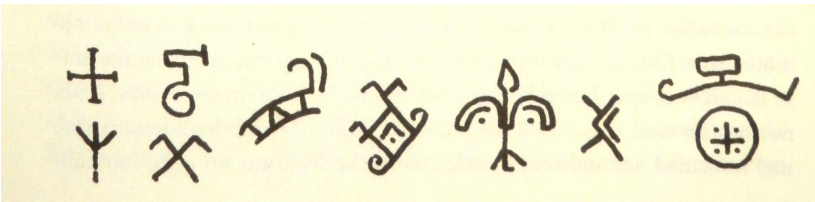
Keelemõtte äratuseks

Parimat osa lingvistikast ei saa kunagi kodustada: saad ühe tiiva kätte, teiega rapsib ikka edasi. See on kulgemine jõe lõppematu voolu ja tundmatu linnu kisa suunas. Istuda augustiõhtul aidatrepil, kui õhk muutub läbipaistvaks ja aeg kaldub sügisesse, ning mõelda välja tatiivne alfabeet - selline võiks olla üks eesti keelemüstikute unistusi.

Maagilist taju on inimesed alal hoidnud väga erinevate keelepraktikate kaudu. Kõige vanemaid viise on kõnelemine kivide ja puudega selles keeles, mida viimased mõistavad. Puudega tuleb rääkida puude keeles, lindudega lindude keeles. Sellise keeletaju nurgakiviks oli arusaam, et igal looduskehal on oma nimi, oma heli, oma akustiline varjukuju. Kognitiivses plaanis võimendavad sellist keelepraktikat süneesteetilist päritolu aistingud, mis tekivad vormi akustilisest tajumisest. Süneesteesia ehk kognitiivne sümbolism - helide tajumine värvidena, vormide tajumine helidena jne - on mänginud keele kujunemises arvatavasti olulist rolli. Ilma niisuguse kognitiivse vundamendita poleks saanud ilmselt tekkida metafoor ja mõtlemine võrdkujude kaudu, mis omakorda oleks teinud küsitavaks teadvuse kujunemise tervikuna.

Teiseks viisiks loodusobjektidega suhelda nende kuju järeleaimamine liigutuste abil, nendega "tantsimine". Tants loob eelduse samastumiseks võõraga. Šamaanipraktikas võime seega näha väga arhailise keeletaju jälgi. Heli ja liigutused kuuluvad lahutamatu kokku ja toetavad loomuldasa teineteist, mistõttu maagiline keelepraktika arenes mõlemat teed pidi. Hiljem on sellest maagilisest praktikast kujunenud väga erinevaid vorme. Paljude kultuurinähtuste alguspunkt on tõenäoliselt rituaalsetes tantsudes. Seega otsides võtit kõige arhailisema pärimusliku kihistuse ja ürgsema keeletaju

juurde, on animistlik kõnelus kivide, puude, lindude ja loomadega üks sügavamaid lingvistilisi fenomene. Inimene seisab suure lingvistilise murrangu lävel? Mõtleva inimese lingvistilised vajadused ei ole enam kohandatavad sellele arusaamale keelest, mille lõi renessansiaegne euroopa kultuur. Rahulolematuse keelega või keelelise reaalsusega on tänapäeva inimesele midagi iseloomulikku. Inimene tajub, et ta võiks ja tahaks rääkida ning kirjutada kuidagi teisiti, mingit teistsugust keelt, kuid ta ei tea, kuidas seda teha. Inimese võõrandumine on seotud keele äratõukereaktsiooniga. Võõrandumine on keelelise väärtaju otsene kaasnähe. Võõrandumine ehk maailmaõud on tegelikult inimese kommunikatsioonivajaduse krooniline rahuldamatus, kõnevõime järk-järguline hääbumine. Kultuur on olemuslikult seotud keele kognitiivsete ressursside kättesaadavusega. Paljud kultuurikihid on praeguse inimese mõtlemisele tegelikult kättesaamatud. Me ei suuda kuigi hästi mõista muistsete inimeste uskumusi ja maailmataju, sest need kasvasid välja hoopis teistsugusest keeleli reaalsusest. Keele roll oli Vanal ajal teistsugune: keel hoidis eelkõige tasakaalu inimese ja maailma vahel. Keel oli maagilise mõtlemise tööriist. Kiri muutis keele ajapikku pelgaks kommunikatsioonivahendiks, võimu atribuudiks. Keele "mudeliks" saikiri. Selle tagajärjeks on tohutu muutus kultuuriteadvuses: need kultuurinähtused, mis olid seotud keele arhailisemate vormidega, keele kui maagilise praktikaga, surid vähehaaval. Kirja levitav keeletaju tõi kaasa totaalse muutuse - maagilise sõna hävitas inimese osaduse ja andis asemele tõlgenduse. Inimene tunneb ennast hästi seal, kus asjadel on õige tähendus. Kunst ja religioon osutasid samuti äkki inimese juurest äraviiduks, täpselt samuti nagu kiri lahutas nõiduslikul viisil sõnad kõnelejast. Inimene oli äkki sunnitud hakkama saama teistsuguses keelelises reaalsuses. Küsimus osadusest lahendus vähehaaval küsimusega kohast süsteemis. Juba sumerid olid sunnitud tunnistama, et kirjast sai lühikese ajaga maksukoguja käepikendus.

lk.3

Kirja tulekuga keerustusid inimese suhted keelega. Märkimisväärne osa inimese elust kulub nüüd erinevate tähenduste võrdlemisele, lakkamatule ülekülmisele, milline suhe on on ühel või teisel tähendusel inimesele. Keelevaruosaduse asemele tuli vähehaaval idee keelest kui ühiskondliku korra alustalast. Osadust ei saa panna kahtluse alla, see kas on või ei ole, vahetud tähendusega on aga palju keepeerulisem. Tähendus võib olla õige või vale, tä henduses saab kahelda, seda saab asendada ja muuta. Tähendust ei saa usal dada, tähendussuhteid esmatähtsaks pidav keel demoniseerib vähehaaval inimese mõtlemise, ajab ummikusse, kasutades kurjasti ära inimese sünni pärast tungi korrastatud maailma järele. Keel muutub võõraks või koguni inimese vaenlaseks. Kirja levimise otsesemaks kaasnähteks on see, et ta kutsub ellu niisuguse keelepraktika, mis parasiteerib suuresti tähenduse ideel. Ka osadustunne ei kao kuhugi, kuid see marginaliseerub. Keelel ei ole enam osadust taas funktsiooni. Inimesel lihtsalt pole piisavalt jõudu, et seda tohutut tähenduste laviini harmoonilises tasakaalus hoida. Iga uus tähendus võib põhjustada süsteemis uue varingu. Nii elab analüüsiv inimene pidevas ebakindluse, hirmu ja kahtluse seisundis, sest tähendus on midagi sellist, mida ei saa põhimõtteliselt lõpuni usaldada. Tähendus on ühekorraga nii sõber kui ka äraandja - ühes käes pühapilt, teises oda.

Kirja teke ei toonud kaasa mitte ainult lingvistilise, vaid tegelikult semiootilise plahvatuse. Arenesid kõik märgisüsteemid. See lõi omakorda eelduse alfabeetilise teaduse kujunemiseks. Inimene arendas välja ja võttis omaks need kultuurikoodid, mis olid seotud kirja ekspansiooniga. Selle taustal hakkas kirjaeelse kultuuri asukale omane määratlemata ja vähem semiotiseeritud kogemus nihkuma vähehaaval perifeeriasse. Tekkis uus maailma kogemise viis, kirjast kujunes lühikese ajaga kultuuri peamine salvestusmehhanism. Kiri hõivas nii kultuuri mälu- kui ka kommunikatsioonifunktsiooni. Kiri tungis kultuuri sellesse ossa, mida varem oli edasi pärandatud hoopis teiste koodisüsteemide abil. Isalt pojale traditsioon asendus kõikjal kirja pandud teksti Vastuvaidlematu tõega. Ehk teisiti - kirjast sai võimu tööriist.

Ratsionaalsest keelepraktikast on kaks huvitavat erandit: need on kultuur ja mõtlemine. Kultuur pole teatud vaatenurgast midagi muud kui natuke untsu läinuil keel, äpardunud kõnelus. Või teisiti: "kultuur on see, millest ei saa normaalsel viisil rääkida. Selles mõttes on kultuur ja mõtlemine sarnased, nad mõlemad vastanduvad keelele. Selline keelekäsitlus on palju loomuli-

lk.4

kum, sest siin ei teki vastuolu keele, mõtlemise ja kultuuri vahel. Kultuur on mõistuse see osa, mis ei leia adekvaatset väljendust keele kaudu.

Keel on algselt tegu, mingi hädatarvilik rituaalne sooritus. Keeles sisaldub alati mingi praktilise tegevuse jälg, olgu see praktiline tegevus siis ratsionaalset või maagilist algupära. Teatud juhul võib keel olla lihtsalt rituaal, mis taastab inimese osalustunde. Tõenäoliselt kusagil siin on tänapäeva inimese muusikakultuse juured, sest muusika on nüüdisajal üks väheseid tähendussüsteeme, kus tähenduse ja osaduse vahekord on märgatavalt teistsugune. Keelest on see tasakaal peaaegu kadunud, kuigi maagilise sõna aegu oli see kindlasti olemas. Kunagi oli keelel nähtavasti ka see funktsioon, mida tänapäeval hõlmab muusika.

Inimene on sõnade ratsu. Küllap on paljud mõtisklenud selle üle, kui inimene räägiks "teisiti", kas siis oleks ka tema maailm teistsugune? Inimesel on tung keelest välja, teistsuguse keele järele, inimese keeleline alg- või ürgkogemus ei taha teinekord keelde ära mahtuda. Inimene on alati otsinud lingvistilist alternatiivi. Kultuur ise on samuti mõnes mõttes üks suur keeleline alternatiiv, metsiku lingvistika nõiakatel. Juba Wittgenstein uskus, et tänapäeva kultuur on suurelt osalt inimese võitlus keelega, tahtmine keelest välja saada, mis küll radikaalsel kujul kunagi ei õnnestu. Inimene ei ole vist kunagi täielikult leppinud mõttega, et maailm on märgiline. Selline mõte tundub ängistav.

Keeled ja koodisüsteemid on alati ümbritsetud mingisuguse kreatiivse võimaluste horisondiga. Sealt ammutab süsteem arenguks vajalikku muutust. Inimtunnetus ei ole piiratud nende märgisüsteemidega, mis meid ümbritsevad. Nende olemasolu tuleneb pigem ülesannete iseloomust, mida inimestel on ajaloo vältel olnud tarvis lahendada. Nii võime alati küsida - milliseks oleks võinud kujuneda inimese areng teistsuguste märgisüsteemide valguses? Loovuse plahvatusliku leviku perioodid kultuuris on seotud uute koodisüsteemide tekkega. Sellega võib kaasneda uute märgisüsteemide teke, kuid see pole alati vajalik. Näiteks muusika jaoks tekkis oma süsteem, kirjanduse jaoks aga mitte, kuigi me võiksimme põhimõtteliselt ette kujutada ka teistsugust olukorda. Kui inimesel oleks tulnud algusest peale täita ainult täpseid eesmärgipäraseid ülesandeid, kus puudunuks valikuvõimalus ja mille sooritamise mõttekuses poleks kunagi olnud tarvis kahelda, poleks ilmselt kunagi tekkinud ka kunsti. Seega pärineb inim mõtlemine suuresti

lk.5

situatsioonidest ja tegevustest, mille eesmärk ja sellest tulenev praktiline kasu on olnud algusest peale kaheldav.

On huvitav küsimus, miks suurem osa märgisüsteeme on diskreetsed, üks-teisest suhteliselt hästi eristuvad, miks pole need jagunenud lõputuks hulgakaks vahevormideks, mis samuti oleks põhimõtteliselt võimalik. Niisugused semiootilised vahevormid võivad olla küll tunnetuslikult kreatiivsed, kuid nad ei saa olla stabiilsed. Selliste märgistruktuuride kohale ei teki mälu, mis lubaks neid ära tunda. Niisugustel plinkivatel märgisüsteemidel on inimtunnetuses täita siiski oluline roll, sest ilma nendeta ei oleks tõlge ühest märgisüsteemist teise võimalik. Iga selline kahe koodisüsteemi piirile kujunev tõlkepesa moodustab elementaarse generatiivse süsteemi, milles informatsioon ühest keelest teise siirdub. Nende tõlkepesade kaudu ületab informatsioon ühe süsteemi piirid ja liigub mujale, paratamatult selle käigus pisut transformeerudes. See on kultuuri kreatiivne algoritm, ehkki me ei tea, kuidas see täpselt toimib.

Keeled ja arvusüsteemid võivad olla teatud mõttes sarnased. Iga arvusüsteem on algebras mingi suurema süsteemi alahulk: naturaalarvud, täisarvud, ratsionaalarvud, kompleksarvud ja nõnda edasi. Mida aste kõrgemale, seda kaugemale jäävad seesugused arvusüsteemid tavatunnetusest ja seda kummalisemaid asju saab nende abil teha. Ka keelt võib ette kujutada kui märkide süsteemi, mis on alati mingi suurema keelesüsteemi alahulk. Minnes aste-astmelt kõrgemale, võime ette kujutada niisuguste fiktiivsete keelesüsteemide olemasolu, mille märgiline struktuur lubab sooritada tavakeeles võimatuid operatsioone. Kusagil näib keel liginevat matemaatikale - süntaks ongi mõnes mõttes keele algebra.

Suurimad arenguhüpped saavad kultuuris teoks siis, tekib suhtluskaual üksteisest väga kaugel asuvate maailmade vahel. Kui suudetakse leida metakeel, mis suudab kahe erineva süsteemi jaoks tähenduslikku infot teineteisele arusaadavaks tõlkida, on eeldus kommunikatsiooniks loodud. Lähtudes sellest tõdemusest, võime mõttes läbi mängida kui tahes ebaharilikke kommunikatsioonivõimalusi erinevate maailmade vahel. Aristotelest parafraaseerides - *Andke mulle keel ja ma kõnelen ükskõik kellega!* - võiks öelda, et kõrvitsad ei räägi inimesega mitte sellepärast, et see oleks võimatu, vaid seetõttu, et meil pole ühist keelt, milles kohtuda.

lk.6

Üliteadvust võib ette kujutada kui keelte absoluutset ja täiuslikku arsenalit, mis suudaks luua tõlke suvalisest keelest mis tahes keelde. Intensiivsel keeletekkeperioodil katsetatakse paljusid võimalikke arenguteid, enne kui fikseerub kindel arengusuund ja kujunevad välja uue keele tunnused. Sellele staadiumile on iseloomulik, et paljud võimalikud arengusuunad unustatakse või heidetakse pärast katsetamist kõrvale ja nende poole pööratakse tagasi alles palju hiljem - siis, kui keelekaanon hakkab mingil põhjusel kultuuritraditsioonis ammendumas. Küpsed keeled pöörduvad tihti tagasi oma sünni juurde, paljud koodimuutused, mis näivad olevat uustekkelised, osutuvad hiljem kord juba avastatud võimaluseks, mis kunagi heideti kõrvale kui semiootiline praak. Siin tuleb veel kord ilmsiks, et keele kreatiivsus ning info säilitamine on kaks erinevat asja - nende vaheldumist ja dünaamikat võib eristada koguni kultuuride või ajajärkude mõttes. Kreatiivne periood (koodiplahvatus) osutub kõlbmatuks info säilitajana. Inimkultuurid ei saa olla ülemäära kreatiivsed, sest ilma stabiilse kollektiivteadvuseta ei saaks nad eksisteerida. Teiste sõnadega - meie geniaalsust piiravad loodusseadused, vastasel korral ei saaks meid lihtsalt olemas olla. Stabiilsus on olulisem kui loovus, see viimane on inimteadvuse evolutsioonis pigem maitseaineks.

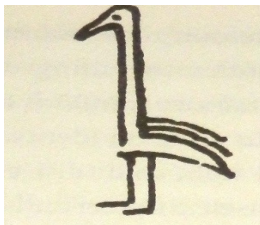
Märgid on nagu katalüsaatorid, mis viivad läbi kõikvõimalikke tunnetuslikke reaktsioone, jäädes ise enam-vähem muutumatuks. Keel, olles kujunenud pikaajalises maailmatunnetuse protsessis, järgib küll maailma ülesehituse loogikat, kuid samas surub sellele peale oma korrastuspõhimõtted. Objektide, nähtuste ja protsesside piirid on enamasti ka märgi tähenduse piirid. Me võime aga ette kujutada ka sellist maailma, kus need omavahel ei kattu. Lihtsaim viis on püüda kokku rühmitada selliseid objekte, millel tavamaailmas puudub kognitiivne mõte. Eesti keeles annaks sellele ligilähedase võimaluse erinevate sõnade ühendamine sidekriipsu abil. Siit tekib idee keelest, kus signifikaadid pidevalt liituvad ja lagunevad, moodustades ebaharilikke semantilisi asumeid.

Miks meie keel ei oleks võinud kujuneda ülalkirjeldatud teed mööda? Miks keel on oma olemuselt eristav, miks ei arenenud keel kontinuaalse tähendusruumi hõivamise suunas? Ilmselt peitub vastus selles, et keel ja mõtlemine on erinevad metasüsteemid. Keele süsteemsus ja mõtlemise assotsiatiivsus on erinevate maailmade peegeldused. Neis peituvad saladused aga avane-

vad teineteises peegelduva muustrina. Keele ja mõtlemise funktsioonid on üksteisest läbi põimunud. Need funktsioonid, mis sobivad info väljatöötamiseks, ei saa toimida info säilitajana. Nii on mälu ja mõtlemine semiootilises mõttes erinevad reaalsused. Ühe neist on vallutanud koodisüsteemid, mis säilitavad informatsiooni, teist aga asustavad keeled, mis infot välja töötavad. Üks on ideaalis võimalikult muutumatu, teine võimalikult muutlik. Selles mõttes on loomulik, et me tunneme ära ainult neid keeli, mis on mälulised. N-Õ mõtlemise keeled on struktuuri poolest ebastabiilsed, need on pigem nagu *ad hoc* keelehüpoteesid, mille alusel loob inimene vastavalt olukorrale vajaliku koodisüsteemi. See, et muudetav ja säilitatav lookus peavad asuma lahus, tundub olevat hädavajalik, vastasel korral hävineksid tekkivad keelestruktuurid juba nende moodustumishetkel. On ilmne, et piirialal peavad need kaks kattuma, olema üksteisele kättesaadavad. Teineteiseta ei saaks need eksisteerida. Me võime keelte maailma ette kujutada teatud punktide või olekufunktsioonide hulgana, milles ainult teatud punktid on stabiilsed. Nendes kohtades kristalliseeruvad mälulised keeled. Ent ka kõigis teistes punktides on võib-olla olemas keeled - nimetagem seda keelte pidevuse hüpoteesiks. Et oleks võimalik tõlkida, peavad keelte vahel asuma n-õ tõlkepesad. Inimese mõtlemine peab olema sellistest transformatsioonidest teadlik, mälu aga salvestab üksnes selle transformatsiooni tulemuse ja mäletab seda keeles, mis on teistele kättesaadav.

Keelte pidevuse kujutelm aitaks seletada mitmeid seni ähmaseks jäänud küsimusi. Näiteks, millisel kujul eksisteerib informatsioon ühest keelest teise tõlkimise hetkel? Selles vaheetapis peab samuti olema mingi semiootiline kandja. Võiksime oletada, et selleks on samuti keel, ehkki teistsugune ja meie mõistes ebastabiilne keel. Erinevate tähenduste liitmiseks peab kusagil asuma semiootiline ruum. Elementaarset tähendusüksust võiksime piltlikult ette kujutada DNA-ahelana, kus üksteise ümber on mähkunud erinevad keeled, millest üks on stabiilne mälu, teine aga ebastabiilne mõtlemise keel. Et tähendus ka transformatsiooniprotsessis säiliks, peavad need mingil viisil olema komplementaarsed. Erinevate keelte libisemist üksteise suhtes võimegi kujutleda inimteadvusena. Keeletu mõistus ei ole võimalik.

Vahemere-äärsetest linnriikidest pärit antiikne lüroepika, mis hiljem määras suurelt osalt kogu euroopa kirjandusearenguloo, oli agraarühiskonna kirjandus. Keel, mida kõnelesid maaharijad, oli loomuldasa erinev küti ja korilase keelest. Viimane kõneles palju üksinda. Sellisel keelel olid

hoopis teistsugused eesmärgid. Võõras keeletaju ehk siis ladina kiri surus euroopa marginaalidele peale kunstivormid, mis maastiku sisse varjunud loodusrahvastele ei olnud võib-olla üldse omased. Kui kiri oleks mingi ime läbi tekkinud näiteks korilusrahvastel, oleks selle kirja loodud kognitiivsus totaalselt erinev. Selline inimene kasutas keelt sageli hoopis teisel eesmärgil: mingi seisundi hoidmiseks või kättesaamiseks, mitte selleks, et teistele jutustada, mis tema elus on juhtunud. Näiteks neenetsi primitiivsed hõiked, kui ta kõigub põdrarakendil läbi tundra ja teeb keelest meditatiivse laulujooru. Üksinduses muutub keel loitsuks või palveks, omamoodi maailmakorra hoidjaks. Keele musikaalsusest saab maagia. Rühmas muutub keel aga lugude jutustamiseks ehk eepikaks. Nendel keeltel on kognitiivselt erinev grammatika. Nad esindavad kahte erinevat maailmataju, ehkki see mõte ei pea tingimata toetama keelilise relatiivsuse hüpoteesi.

Võimalik, et pärandkultuuri rüpes sündinud lood inimestest, kes oskasid lindude, loomade või puude keelt, viitavad konkreetsetele inimestele, kes olid vaistlikult taibanud mingisuguse alternatiivse grammatika võimalikkust. Kõrvaltvaatajale tundus selline keelekasutus nõiduslik, jumalate kingitus suure jõuga inimesele. Eesti filosoofia - see võiks olla midagi ussi-sõnade grammatika sarnast. See on inimese veendumus, et eksisteerivad alternatiivsed lingvistilised maailmad. Ja need eksisteerivad unustatud "grammatilise" koodina meie emakeele sees. Eestlasele on iseloomulik uskuda, et pärimuse kõige sügavamates kihtides on veel alles nende maagiline keeleinstinkt.

Arhailise kultuuri maagilises ajas on iga ese määramatu kujuga tekstiparv, millest on näha ainult serv. Iga tegevus on rituaal, millest samuti paistab vaid lähim serv. Ratsionaalses ajas on pink tarbeese, maagilises ajas aga saab sellest meedium, hingeline olevus. See on nagu muinasjutus, kus linnusulg võib ühtäkki muutuda kotkaks, üle öla visatud hambast kasvab aga metsik laas. Ese on kohtumispaik, tegelane ühest suuremast muinasjutust.

Enamikul veeriliikidest (metafoor, metonüümia, sünekdohh) on tõenäoliselt olnud mütoloogilises mõtlemises mingi ürgne eelkäija. Müüt ei ole algselt ei sümbolistlik ega metafoorne, müüdi tegevustik ei ole selles mõttes üldse retoorilist laadi. Müüt - see on identsuse ja samastumise loogika. Müüdi selgrooks on piiratud hulk müütilisi elementaaroperatsioone - kui nagu lüürika põhineb suhteliselt limiteeritud hulgal retoorilistel võtetel. Identsuse retoorika tuleb hästi ilmsiks näiteks rituaalsetes tantsudes - kui inimene asendas oma rüü karu omaga, ei sümboliseerinud ega mänginud muistne inimene karu, vaid muutus ise karuks. Sümbolism, nii nagu meie seda mõistame, oli arhailisele mõtlemisele võõras. Olla kas inimene või karu, rohkemvõimalusi maailmas ei olnud. Läks tõenäoliselt üsna palju aega, enne kui müüt lahjenes sedavõrd, et inimene võis end tunda *nagu* karu. Antropomorffsete loominimeste kujutised märgivad selle paradoksi ületamise katset võib-olla kõige paremini - see oli olend, kes viibis korraga mõlemas maailmas.

Müüdi rüpest pärineb ka mikro- ja makrokosmose analoogia idee, see on üks võimsamaid samastumise algoritme inimtunnetuse ajaloos. Inimene "asendas" mingi osa oma kehast (tänapäeval ütleme kognitiivsest kehaskeemist) kosmose, taeva või maaga. Identsuse retoorika ei kutsunud inimest mängima mitte suurt sümbolistlikku mängu, vaid osutas ainuvõimalikule täielikule samastumisele. Ilmselt on õige eeldus pidada tantsu üheks vanimaks kunstivormiks. Just tantsus väljendub kõige algsemal kujul identsuse kui mütoloogiliselt primaarse võtte tegelik olemus. Kui inimene "nihutas" oma kehataju ehk kehaskeemi puu sisse, muutus inimene puuks. Kui linnu sisse, siis muutus ta linnuks. Tegelaste transformatsioonid imemuinasjuttudes pärinevad võib-olla tantsulisest identsuskogemusest teiste hingedega. Tants on alal hoidnud väga vana mentaalsust, mis ulatub tagasi tuhandete aastate taha, kusagile keele lätete juurde. Algselt võis ka regilaulu parallelism olla laetud maagilisest identiteedivahetusest, ehkki hiljem see tunne lahjenes mängulise tunnetusviisi ja retoorilise eneseväljenduse kasuks. Tants ja laul arenesid algul koos ühe rituaalse soorituse ja alles hiljem lahkesid, seetõttu ei saanud vähemalt esialgu ka nende vundamendiks olnud maagiline tunnetusviis luua kognitiivses mõttes erinevaid asju. Pigem kindlustas nende koostoime veelgi täiuslikuma identiteediülekanne erinevate olendite vahel.

Igal inimesel on talle isikupärane kehakujutelm, mis veidi erineb teiste inimeste omast. Tantsu lähteks on idee oma tavapärase kinesteetilise kehakujutelma nurjamiseks. Tantsija läheb oma kujutluses laande ja lõikab välja tükikese oma kehaskeemist ning asendab selle puutüvega, karu käppade, putkasülemi või pilvega. See on tantsija identiteedimuutuse lähtekohaks. Kui meil õnnestuks taastada kirjaeelse inimese osadustundel põhinev keeletaju, oleks ehk võimalik taastada ka tükike muistse inimese mõtlemisest. Tantsust võib leida asju, mille kallal juurdleb tänapäeval näiteks kognitiivne lingvistika.

Keele vanemates, ürgsemates kihtides alles mälestus maagilisest kultuurist. Selleks, et seda tabada, on meil ^{keele}pealt tarvis ideed, mida üldse otsida. Kui otsitav on teada ja selle olemasolusse ise usume, on võimalik välja mõelda strateegia selle tabamiseks. Seda tuleb harjutada, nii nagu oleme kunagi harjutanud kirjutamist, jalgrattasõitu, aritmeetikat. See keeletaju ei teki iseenesest, selle kättesaamiseks tuleb püstitada enesele väikeseid maagilisi ülesandeid. See on ühtesulamise ja osaduse maailm, sest muut rajaneb identsuse kujutelmal, mitte sümbolismil, analoogmõtlemisel ja retoorikal, mida viljelevad hoopis hilisemad kultuurivormid. Ma usun metsiku lingvistika olemasolu.